

УДК 378.147

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ДИДАКТИЧНА МОДЕЛЬ ПРОЦЕСУ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ЕТИКИ У МАЙБУТНІХ ПЕРЕКЛАДАЧІВ АВІАЦІЙНОЇ ГАЛУЗІ

Семигінівська Т. І.

У сучасному науковому знанні переосмислюється значущість компетентнісно орієнтованої підготовки фахівців у виші в умовах модернізації освіти крізь призму створення умов для самореалізації кожної особистості. В Україні зростає необхідність "одухотворення нації", суспільства, а відтак, визначення основних проєкцій та підходів до управління цим процесом. Запропонована стаття є спробою узагальнити існуючі підходи, принципи, педагогічні умови та методи формування професійної етики перекладача. Вартісність дослідження посилюється тим фактом, що запропонована модель дасть змогу сформувати професійну етику перекладачів авіаційної галузі, особливості фахової діяльності яких полягає у тому, що ціною помилки може стати людське життя.

Ключові слова: професійна етика, організаційно-дидактична модель, педагогічні умови, авіаційна галузь, майбутній перекладач.

Современная наука переосмысливает значение компетентностно-ориентированной подготовки специалистов в вузах в условиях модернизации образования сквозь призму создания условий для самореализации каждого индивида. В Украине возрастает необходимость "одухотворения нации", общества, вследствие чего возникает необходимость определения основных проєкций и подходов к управлению этим процессом. Предложенная статья – это попытка обобщить существующие подходы, принципы, педагогические условия и методы формирования профессиональной этики переводчика. Ценность исследования усиливает тот факт, что предложенная модель даст возможность сформировать профессиональную этику переводчиков авиационной отрасли, особенность деятельности которых состоит в том, что ценой их ошибки может стать человеческая жизнь.

Ключевые слова: профессиональная этика, организационно-дидактическая модель, педагогические условия, авиационная отрасль, будущий переводчик.

In the present-day scientific thought there is a reevaluation of the role of competency-based higher education in conditions of modernization of education through a lens of creating conditions for self-realization of everyone. In Ukraine there is a growing necessity of spiritualization of the nation, society, and therefore a need to determine the main projections and approaches to the management of this process. This article is an attempt to generalize existing approaches, principles, pedagogical conditions and methods of forming the professional ethics of a translator. The importance of the research is enhanced by the fact that the proposed model will make it possible to build the professional ethics of translators in the field of aviation, the specific character of which is that the price of a mistake may be a human life.

Key words: professional ethics, organizational-didactic model, pedagogical conditions, the field of aviation, prospective translator.

Виклад основного матеріалу. Зважаючи на той факт, що становлення кваліфікованого компетентного фахівця є пріоритетним на сучасному етапі, значна увага науковців та дослідників приділяється особливостям професійного становлення майбутнього професіонала, виокремленню ключових компетентностей та професійно важливих якостей, професійній етиці спеціаліста. **Мета** запропонованої статті – формування професійної етики майбутніх перекладачів за допомогою організаційно-дидактичного моделювання. Питання професійної етики (етичної компетентності) неодноразово ставало предметом наукових розвідок, свідченням чому є численні статті, публікації та дисертаційні дослідження (А. А. Болдова, Л. М. Гасюк, О. І. Кретова, О. І. Кривошеєва, Л. Л. Хоружа та ін.), проте осторонь залишилися особливості професійної етики перекладачів у вузькоспеціальних галузях, тому вбачаємо за необхідне розкрити їх на прикладі майбутніх перекладачів авіаційної галузі.

За визначенням філософа К. Б. Батороева, "модель є створена або обрана дослідником система, яка відтворює суттєві для заданої мети пізнання сторони (елементи, властивості, відношення, параметри) об'єкта, що вивчається, і яка в силу цього знаходиться з ним у такому відношенні заміщення та подібності, що дослідження її служить опосередкованим способом отримання знань про цей об'єкт" [2, с. 28], тобто модель – це аналог, замісник об'єкта, що вивчається. Гносеологічна сутність наукових моделей полягає у системному та наочному вираженні знань про предмет, його функції, параметри тощо.

Моделювання є одним із найпоширеніших методів науково-педагогічного дослідження, що визначає процес побудови моделі, коли вивчення того чи того об'єкта відбувається за допомогою вивчення іншого об'єкта, певним чином подібного до першого, з подальшим перенесенням на перший об'єкт результатів вивчення першого. Цей другий об'єкт, на думку А. А. Киверялг, і є модель першого [5, с. 126]. Постає питання про те, що може лягти в основу моделі процесу формування у студентів професійної етики перекладача та забезпечити його цілісність. Як відомо, В. С. Ільїн [4] обґрунтував п'ять компонентів цілісного педагогічного процесу: вихідний стан – мета – педагогічні засоби – умови – результат. На нашу думку, вказані компоненти можуть визначити структуру моделі цілісного навчального процесу формування у студентів професійної етики перекладача авіаційної галузі.

Л. В. Байбородова, С. Л. Паладьєв, Н. Л. Степанов [1] розглядають моделювання як етап педагогічного проектування, алгоритм та умову ефективної реалізації моделей. Можна зробити висновок про те, що модель процесу формування у студентів професійної етики перекладача у динаміці – це послідовність цілеспрямованих, узгоджених дій викладача і студентів з метою розв'язання конкретних освітніх завдань, які здійснюються в спеціально створюваних викладачем, послідовно змінюваних педагогічних ситуаціях, і підпорядковане досягненню кінцевої мети – формуванню в майбутніх перекладачів професійної етики через сфери їхньої особистості.

У процесі формування професійної етики в майбутніх перекладачів авіаційної галузі ми будемо виділяти чотири етапи: цілепокладальний, констатувальний (діагностичний), формувальний, контрольний. На цілепокладальному етапі формулювалися загальні (еталонні), проміжні та специфічні цілі з метою формування у студентів професійної етики.

Проводячи педагогічне дослідження, ми намагалися реалізувати в експериментальних групах ідею С. І. Змеєва [3, с. 25] про те, що цілі навчання дорослих людей повинні бути, як правило, конкретними, чіткими, тісно пов'язаними з певними соціально-психологічними, професійними, побутовими, особистими проблемами, або факторами, або умовами, з достатньо зрозумілими уявленнями про подальше застосування отриманих знань, умінь, навичок та якостей.

На шляху до досягнення еталонних цілей виникають проміжні цілі, що дозволяють не відхилятися від наміченого напрямку, враховувати перешкоди та ускладнення, коригувати зміст і методи, приводячи їх у відповідність до еталонних цілей. Вони пов'язані з урахуванням реальних умов конкретного етапу навчання.

До номенклатури еталонних цілей формування у студентів професійної етики перекладача авіаційної галузі в процесі навчання у виші ми віднесли:

- формування у студентів всіх визначених у нашому науковому дослідженні компонентів професійної етики перекладача;
- розвиток основних сфер індивідуальності та особистості;
- формування етичних норм, що регулюють ставлення перекладача до інших людей, та предмета своєї праці;
- формування відчуття професійної гідності та соціальної відповідальності за якість і результати перекладацької діяльності;
- розвиток стриманості та скромності, чіткості та акуратності, коректності та ввічливості, доброти та емпатії, порядності, мотивації до самоосвіти.

Для більш ефективного здійснення процесу формування у студентів професійної етики перекладача у номенклатурі еталонних цілей ми виділили три групи – навчання, виховання та розвиток, де цілі виховання полягали у формуванні етичних професійно важливих якостей майбутнього перекладача, етичного регулювання професійних стосунків.

Цілі навчання передбачали формування у студентів понять моральної свідомості, принципів перекладацької етики та способів дій на їхній основі.

Щодо цілей розвитку, то в інтелектуальній сфері нами визначено: формування морально-етичного мислення, знань про поняття моральної свідомості та принципи перекладацької етики, знання про способи дії на засадах моральності, вміння приймати гуманні рішення, раціонально та творчо діяти у ситуаціях конфлікту. В мотиваційній сфері можна запропонувати таку номенклатуру цілей розвитку: сприяти розвитку духовних потреб особистості діяти на благо суспільства та інших людей, бажання прагнути неухильно дотримуватися принципів професійної етики перекладача, етично розв'язувати міжособистісні конфлікти, впевненості у важливому значенні перекладацької діяльності для суспільства. В еталонних цілях емоційної сфери варто формувати навички керування своїми відчуттями (гнів, роздратованість, жаль, емпатія, гордість, благородство), вміння нести відповідальність за скоєні вчинки, виявляти стриманість, толерантність, скромність, розвивати позитивне ставлення до інших людей (повагу, доброзичливість), предмета своєї праці (інтерес, ретельність), розвиток відчуття задоволення від зробленого етичного вчинку.

У вольовій сфері еталонні цілі можуть бути такими: вміння у певній ситуації поводитися доброзичливо, стримано, скромно, доводити розпочату справу до кінця, долати внутрішні та зовнішні труднощі, розвивати наполегливість у розв'язанні етичних проблем, прагнення уникнути ситуацій підпорядкування / домінування.

Спробуємо обґрунтувати важливість включення вольових якостей у номенклатуру еталонних цілей. Одна з вимог, що висувається до фахівця у певній галузі, – це постійне самовдосконалення. Перекладачеві ж недостатньо просто підтримувати свою лінгвістичну підготовку на рівні вимог професії. Йому необхідно щодня працювати над собою. Він мусить підтримувати на високому рівні свою робочу іноземну мову: розширювати та поновлювати лексичний запас, читати книги, слухати радіо, дивитися телепередачі іноземною мовою і т. ін. Готуючись до чергового письмового / усного перекладу у незнайомій йому галузі, перекладач використовує максимальну кількість джерел: довідники, словники, Інтернет, консультації спеціалістів. Все життя перекладача – це безперервна самостійна робота з підтримки та підвищення свого професійного рівня.

Описані еталонні цілі отримали конкретне вираження у таких проміжних цілях:

- забезпечення найефективнішої взаємодії викладача і студентів у межах навчального процесу;
- діагностика рівня сформованості у студентів професійної етики перекладача авіаційної галузі;
- спостереження за динамікою процесу формування у студентів професійної етики перекладача згаданої галузі та внесення в нього коректив;
- створення сприятливих організаційно-педагогічних умов формування у студентів професійної етики перекладача авіаційного профілю;
- підвищення рівня мотивації до обраної професії.

Номенклатура проміжних цілей складалася нами з урахуванням двоетапного процесу формування професійної етики перекладача. Зважаючи на сучасні уявлення психологів про те, що процес розуміння можливий тоді, коли для цього існує у свідомості інтерпретатора система знань, а також враховуючи принцип свідомості навчання як один із домінуючих у сучасній дидактиці, доцільно буде визнати, що початковим етапом формування професійної етики перекладача повинне стати ознайомлення студентів із теоретичними знаннями про етику та її категорії. Другий етап включатиме теоретичне та практичне засвоєння принципів етичного кодексу перекладача з виконанням різноманітних вправ проблемного та перекладацького характеру. До складу вправ входять проблемні ситуації, що складені на основі системи міжособистісних стосунків, у які потрапляє перекладач під час професійної діяльності.

Постановка проміжних цілей дозволила визначити специфічні цілі, що формуються на основі умов конкретного навчального заняття і впливають на відбір педагогічних умов формування професійної етики перекладача. Номенклатура цілей у цьому разі включає цілі навчання, розвитку та виховання в єдності, як вимагають принципи цілісного педагогічного процесу.

На діагностичному етапі проводився констатувальний експеримент з метою визначення стану сформованості окремих компонентів професійної етики майбутніх перекладачів авіаційної галузі, яким були охоплені студенти Національного авіаційного університету (172 студенти) II–IV курсів.

На цьому етапі експериментально-дослідної роботи вирішувалися наступні завдання:

- розроблялися критерії і показники сформованості професійної етики у майбутніх перекладачів авіаційної галузі;
- визначалися рівні сформованості професійної етики у студентів – майбутніх перекладачів авіаційної галузі.

Перед проведенням формувального експерименту, з метою узагальнення отриманих теоретичних результатів, було здійснено структурне моделювання процесу формування професійної етики, що дало змогу обґрунтувати і спроектувати організаційно-дидактичну модель формування професійної етики майбутніх перекладачів авіаційної галузі. Мета запропонованої моделі полягала у розробці організаційно-дидактичних основ процесу формування професійної етики майбутніх перекладачів авіаційної галузі на засадах інтеграції суспільно-гуманітарних дисциплін засобами контекстного підходу. У межах спроектованої організаційно-дидактичної моделі виокремлено такі основні завдання:

- формування вмінь і навичок для подальшого успішного виконання майбутніми перекладачами своєї професійної діяльності відповідно до Державного стандарту (ОКХ);
- формування вмінь і навичок з метою удосконалення професійно важливих особистісних якостей, необхідних для фахівця авіаційного профілю;
- формування вмінь і навичок та професійно важливих особистісних якостей відповідно до вимог вишу авіаційного профілю.

Таблиця 1

**Організаційно-дидактична модель
формування професійної етики майбутніх перекладачів авіаційної галузі**

Цільовий блок	Мета	
	Завдання	
Концептуальний блок	Наукові підходи	компетентнісний особистісно зорієнтований діяльнісний
	Принципи	- орієнтації вищої освіти на розвиток особистості майбутнього студента; - професійної обумовленості; - інтегративності; - відповідності результатів освіти характеру майбутніх фахових знань
Змістово-процесуальний блок	Педагогічні умови	організація навчально-виховного процесу на основі врахування наявного рівня сформованості професійної етики та особистісних характеристик студентів
		створення спеціальних педагогічних ситуацій
		моделювання за допомогою педагогічної технології контекстного навчання з урахуванням новітніх технологій та ІТ у процесі вивчення суспільно-гуманітарних дисциплін
	Зміст	Дидактично адаптований досвід формування ПЕ у процесі вивчення суспільно-гуманітарних дисциплін, що реалізується у процесі професійної підготовки майбутніх перекладачів в авіаційній галузі
	Форми	Аудиторна робота Позааудиторна робота
Методи	Традиційні Інноваційні	
Результативний блок	Компоненти професійної етики	1) моральні принципи; 2) етичні норми професійної поведінки; 3) вимоги професійної придатності
	Рівні сформованості ПЕ	1) репродуктивно-адаптивний; 2) активно-пошуковий; 3) інтенсивно-креативний
	Результат	Сформованість професійної етики майбутніх перекладачів авіаційної галузі

Наступним кроком було визначення організаційно-дидактичних педагогічних умов з метою ефективності процесу формування професійної етики майбутніх перекладачів авіаційної галузі. Сформульовані мета, завдання та організаційно-дидактичні педагогічні умови уможливають безпосередній перехід до процесу формування професійної етики майбутніх перекладачів авіаційної галузі, що ґрунтується на таких принципах: 1) орієнтації вищої освіти на розвиток особистості майбутнього студента; 2) професійної обумовленості; 3) інтегративності; 4) відповідності результатів освіти характеру майбутніх фахових знань.

Наступні методи навчання були використані з метою досягнення поставленої мети: пояснювально-ілюстративні (картки, ситуації; таблиці; моделі; навчальні телепередачі, відеофрагменти), репродуктивний (заучування; імітаційно-ігрові завдання), проблемне навчання (пояснення з елементами проблемності), частково-пошуковий, дослідницький (есе, варіанти вирішення етичних дилем).

Визначені нами структура, зміст та педагогічні умови дозволили сформулювати критерії та рівні сформованості професійної етики майбутніх перекладачів (репродуктивно-адаптивний; активно-пошуковий; інтенсивно-креативний).

Вважаємо за доцільне формувати професійну етику перекладача також і в процесі виховної роботи, що може стати тематикою подальших наукових розвідок.

Література

1. Байбородова Л. В. Изучение эффективности воспитательной системы в школе / Л. В. Байбородова, С. Л. Паладьев, Е. Н. Степанов. – Псков : ПОИПКРО, 1994. – 93 с.
2. Батороев К. Б. Аналогии и модели в познании / К. Б. Батороев. – Новосибирск : Наука, 1981. – 319 с.
3. Змеев С. И. Технология обучения взрослых / С. И. Змеев. – М. : Академия, 2002. – 128 с.
4. Ильин В. С. Формирование личности школьника (целостный процесс) / В. С. Ильин. – М. : Педагогика, 1984. – 144 с.
5. Кыверялг А. А. Методы исследования в профессиональной педагогике / А. А. Кыверялг. – Таллин : Валгус, 1980. – 334 с.